

Ἦ ὥρα ἐσταματήσῃ.—Ἦ μάνη τρέχει ἔξω, τρέχει, φωνάζει δυνατά· Παιδάκι μου, παιδί μου!

Ἦ τὰ χιόνια ἔξω κάθεται μιά μαυροφορεμένη. —Μὴν εἶδες γέρον νὰ περνᾷ, μὴν εἶδες τὸ παιδί μου; —Εἶδα τὸν Χάρον κ' ἔτρεχε κ' ἔκρατε· τὸ παιδί σου. Τρέχει γοργά, τὸν ἀνεμὸν δὲν ξεπερνᾷ ὁ Χάρος, κ' ὅ,τι κ' ἂν πάρῃ μιά φορὰ δὲν τὸ γυρίζει πίσω. —Τί δρόμον πῆρε δεξιέ μου, τί δρόμον, καὶ τὸν φθάνω. —Πῆ ὅλα τὰ τραγοῦδία σου τὸν δρόμον νὰ σοῦ δεῖξω, τὰ τραγοῦδία καὶ τὰ γλυκὰ πῶλεγες τοῦ παιδιοῦ σου. Εἶμι κ' ἡ Νύκτα· σ' ἔδωλεπα νὰ κλαίει καὶ νὰ τὰ λέγῃς. —Νύκτα μου, ὅλα νὰ σ' τὰ πῶ, μὴν ἄφρησέ με τώρα ὅπου τὸν Χάρον κυνηγῶ νὰ εἶδω τὸ παιδί μου!

Ἦ Νύκτα ἐσκυθρόπασε, τὸν δρόμον δὲν τῆς δείχνει. Σφίγγει τὰ χέρια ἡ πτωχὴ καὶ τραγοῦδαί καὶ κλαίει· δάκρυ τὸ δάκρυ ἀκολουθεῖ, τραγοῦδι τὸ τραγοῦδι. Κ' ἡ Νύκτα τὴν λυπήθηκε, τῆς ἔδειξε τὸν δρόμον. —Ἦ τὸ δάσος πῆγαινε, δεξιὰ. Ἐκεῖ ἔς τὰ μαῦρα πεῦκα εἶδα τὸν Χάρον νὰ χωδῇ κ' ἔκρατε τὸ παιδί σου.

Ἦ τὰ πεῦκα μέσα τὰ πολλά, ἔς τὰ τόσα μονοπάτια ἡ μίνα παρελόγιασε, δὲν ἔξυρε· ποῦ νὰ πάγῃ. Ἐκεῖ ἔς τοῦ δάσους τὰ πυκνὰ ἐφύτρουν ἕνας βᾶτος. Δὲν εἶχε φύλλα οὔτ' ἀνθούς, ἀγκάθια εἶχε μόνον κ' ἂπ' τὰ κλαδιά του ἔσταζε ἡ πάγνη παγωμένη. —Τὸ εἶδες τὸ παιδάκι μου; εἶδες τὸν Χάρον, βᾶτε; —Εἶδα τὸν Χάρον νὰ περνᾷ κ' ἔκρατε τὸ παιδί σου. Ἀγκάλιασέ με, σφίξε με ἔς τὰ στήθη τὰ ζεστά σου, ποῦ τὰ κλαδιά μου πάγωσαν κ' ἀπὸ τὸ κρύο τρέμω, κ' ἂν μὲ ζεστάνῃς θὰ σοῦ πῶ τὸν δρόμον ποῦ ἐπῆραν. Σφίγγει τὸν βᾶτον δυνατά ἔς τὰ στήθη τὰ ζεστά τῆς· ἐξέστριξαν τὴν σάρκα τῆς τ' ἀγκάθια· στᾶζει αἷμα... Ἦ τὴν χειμωνιάτικην νυκτιὰν ὁ βᾶτος· βγάξει ἀνθη, ἔς τὰ παγωμένα του κλαδιά φύλλα χλωρὰ φυτρώνουν. Τύσῃ φωτιά ἔχ' ἡ καρδιά μιᾶς μάνης λυπημένης!

Κ' ὁ βᾶτος τὴν λυπήθηκε, τῆς ἔδειξε τὸν δρόμον. Κ' ἐκεῖ ποῦ τρέχει, ἀπαντᾷ ἔς τὸν δρόμον τῆς μίαν λίμνην. Εἶναι βαθεῖα, καὶ πέραμα δὲν βλέπει, οὔτε ξύλο, κ' ἡ μίνα θελεῖ νὰ διαθῆ νὰ εἶδῃ τὸ παιδί τῆς. —Θεέ μου, θαυματόρησε νὰ καταπιῇ τὴν λίμνην! Καὶ πέφτει κάτω ἔς τὰ νερά βουτῶ τὸ μέτωπό τῆς. Καὶ εἶδ' ἡ λίμνη ἀπὸ βαθεῖα τὰ μάτια τῆς νὰ λάμπουν. —Μέσ' τὰ βαθεῖα μου ἔχω ἔως πολλά μαργαριτάρια, πλὴν ἄν τὰ μάτια σου τὰ δύο δὲν εἶδ' ἀκόμη ἄλλα. Ἄν ὀβλῆς δάκρυσέ μου τὰ νὰ πέσουν ἔς τὰ νερά μου, κ' ἐγὼ ἀντίκρου σὲ περῶν ἔς τοῦ Χάρου τὸ παλάτι, πῶχει τοῦς κήπους τοῦς λαμπροῦς μ' ἀνθη καὶ δένδρα μύρια, τὸ κάθε δένδρον καὶ ζωῆ, ζωῆ τὸ κάθε ἄνθος. —Νὰ λίμνη, πάρ' τὰ μάτια μου καὶ δός μου τὸ παιδί μου! Ἦ μαύρη κλαίει καὶ θορνετὶ καὶ κλαίει καὶ δακρύζει ὡς ποῦ τὰ μάτια τῆς τὰ δύο ἐγύθησαν ἔς τὴν λίμνην, καὶ ἔς τὰ βαθεῖα τῆς ἔλαμπαν ἄν δυὸ μαργαριτάρια.

Κ' ἡ λίμνη τὴν ἐσῆκωσε, τὴν πέρασε ἀντίκρου. Ἐκ' ἦσαν ὄχθη καὶ σπηλιεῖς, καὶ στόλοι καὶ καμάραις, δὲν ἤξευρες; εἶναι βουνό, ἡ κῆποι καὶ παλάτια. Ἄλλὰ ἡ μίνα τίποτε δὲν ἔδλεσε ἡ καυμένη· τὰ δύο τῆς μάτια ἔλαμπαν μέσ' τὰ βαθεῖα τῆς λίμνης. —Ποῦ εἶν' ὁ Χάρος πῆταιμου, ποῦ εἶναι τὸ παιδί μου; Ἦ τὴν ἄκουσ' ἡ γερόντισσα ποῦ σούλαγε ἔς τὴν θύρα. —Ὁ Χάρος ἀπ' τὸν γῆρὸν του δὲν ἦλθ' ἀκόμη πίσω. Ποιὸς σὲ ὠδήγησεν ἐδῶ; Ποῖον εἶχες βοηθὸν σου; —Βοήθεια εἶχα τὸν Θεόν. Μ' ἔλεησεν ἐκεῖνος. Καὶ σὺ, γρηᾷ, λυπήσου με. Ποῦ θαῦρον τὸ παιδί μου; —Ἐγὼ δὲν ἔξυρω τὸ παιδί, καὶ σὺ δὲν ἔχεις μά.ια. Δένδρα καὶ ἀνθη περιστᾷ μαρᾶθηκαν ἀπόψε, κ' ὁ Χάρος τώρα πῶργεται θὰ τὰ μεταφύτευσῃ. Τὸ κάθε δένδρον ἄνθρωπος, ζωῆ τὸ κάθε ἄνθος. Μοιάζουσι μὲ τ' ἄλλα τὰ φυτὰ ὅπου ἔς τὴν γῆν φυτρώνουν, ἀλλὰ ἐδῶ ἔχουν καρδιάς, κ' ἔχ' ἡ καρδιά των κτύπον. Ἄν ἀπ' τὸν κτύπον τῆς καρδιᾶς γνωρίσῃς τὸ παιδί σου ἐγὼ σοῦ δείχνω ποῦ νὰ πῆς. Τί ἔχεις νὰ μοῦ δώσῃς; —Καὶ τί μοῦ μένει τῆς περῶν; Τί ἔχω νὰ σοῦ δώσω; ἔς τὰ τετραπέρατα τῆς γῆς πηγαῖνα ἂν μὲ στείλῃς. —Ἦ τὰ τετραπέρατα τῆς γῆς δὲν ἔχω νὰ σὲ στείλω. Δός μου τὰ μαδρὰ σου μαλλιά, τὰς εὐμορφὰς πλεξούδας, καὶ πάρε τ' ἄσπρα μου μαλλιά, τὸν δρόμον νὰ σοῦ δείξω. Τῆς ἔδωκε τὰς εὐμορφὰς τὰς μαύρας τῆς πλεξούδας

κ' ἐπῆρε τ' ἄσπρα τῆς μαλλιά καὶ τ' ἄσπρα τῆς τὰ φρεῖδια, κ' ἐμόθησαν μέσα ἔς τὴν αὐλὴν τοῦ πλακτιοῦ τοῦ Χάρου, ἐκεῖ ποῦ ἦσαν τὰ φυτὰ, δένδρα καὶ ἀνθη μύρια. Ἦσαν ἐκεῖ τραντάφυλλα καὶ νάρκισσοι καὶ κρίνοι, καὶ ὅλα τ' ἀνθη τοῦ βουνοῦ, καὶ τῶν νεῶν λουλούδια, καὶ ποῖδ' ἀπ' τ' ἄνθ' ἦτον γερό καὶ ποῖδ' ἀρρωστημένο. Ἦσαν ὀξείαις καὶ φοινικιαῖς καὶ πλάτανοι καὶ πεῦκα, καὶ βίγανη ἔς τὸν ἴσκιον των κ' ἀλιφασκία καὶ θροῦμπια. Καὶ τὸ καθέν' ἀπ' τὰ φυτὰ ἔχει καὶ τ' ὄνομά του· καθένα εἶναι μιά ζωῆ. Κ' οἱ ἄνθρωποι ἐξοῦσαν ἕνας ἐδῶ, ἄλλος ἐκεῖ, ἔς ὅλαις τῆς γῆς τὰς ἄκρας. Καὶ τὸ καθέν' ἀπ' τὰ φυτὰ κτυποῦσε ἡ καρδιά του. Κ' ἡ μίνα ἡ βαρυμόμορη ἡ πολυπικραμένη μέσ' τὰ λουλούδια τὰ μικρὰ ψηλαστῆτα σκαλίζει, καὶ σκύφτει τὸ κεφάλι τῆς ν' ἀκούσῃ τὴν καρδιά των. Ἦ τὰ χίλια μέσα ἔγνωρίσεν τὸν κτύπον τοῦ παιδιοῦ τῆς· ἦτον γαρύφαλο μικρὸ, χλωρὸ κ' ἀρρωστημένο. —Τὸ ἴδρα! Νάτο, ἔκρασε καὶ ἄπλωσε τὰ χέρια. —Μὴν τὸ ἐγγίξῃς. Πρώσμενε ὁ Χάρος νὰ γυρίσῃ, καὶ ὅταν ἔλθῃ ἀπ' ἐδῶ νὰ σοῦ τὸ ξεροξίωση φοβέρισέ τον πῶς καὶ σὺ θὰ ξεριζώσῃς τ' ἄλλα.

Ἐκεῖ μὲ μιὰς ἐχούθηκε ἕνας ψυχρὸς ἀέρας κ' ἔννοιωσ' ἡ μίνα ἡ τυρῆλ πῶς ἔρχεται ὁ Χάρος. —Ἐδῶ πῶς ἦλλοις; Τί ζητεῖς; Ποῖα εἶσαι; —Εἶμαι μίνα! Καὶ τὸ γαρυφαλίει τῆς σιεπάξει μὲ τὰ χέρια. Φυσᾷ ὁ Χάρος Ἦγάγωσαν τὰ δάκτυλα τῆς μίνας· βαρεῖα βαρεῖα ἐρέμασαν τὰ χέρια ἔς τὸ πλευρό τῆς. —Ὁ,τι κ' ἂν κινήσῃ δὲν ἔμπορεῖ τὸν Χάρον νὰ κινήσῃ. —Εἶν' ἐλεῖμων ὁ Θεὸς καὶ σὲ νικᾷ Ἐκεῖνος. —Ἐγὼ δὲν κάμνω ἄλλο τί παρὰ τὸ προσταγμά του. Ἐμένα μ' ἔχει κηπορὸν νὰ τοῦ μεταφύτεω τὰ δένδρα του καὶ τ' ἀνθη του εἰς τὸν παράδεισόν του, εἰς ἕνα τόπον μακρὸνον ποῦ γυρισμὸν δὲν ἔχει. Ἐκεῖ ἐγὼ τὰ παραιτῶ καὶ ἄλλοι τὰ φροντίζουσι. —Ἄχ! δός μου τὸ παιδάκι μου, δός τὸ παιδί μου Χάρε! Πέφτει ἔς τὴν γῆν γονατιστῆ, παρακαλεῖ καὶ κλαίει. Δὲν ὠφελοῦν τὰ κλαύματα οὔτε τὰ παρακάλια. Μὲ μιὰς τὰ χέρια τὰ τυρῆλα ἄπλῶν εἰς τοῦ λουλούδια. —Ἄν μ' ἀπελπίξῃς ὅλα σου θὰ σοῦ τὰ ξεριζώσω! —Μὴν τὰ ἐγγίξῃς; ... Σὺ πονεῖς καὶ κλαίεις τὸ παιδί μου, καὶ θέλεις τώρα τὴν καρδίαν νὰ καύσῃς ἄλλης μάνης; Ἐτρέβησε τὰ χέρια τῆς καὶ γέμνει τὸ κεφάλι. —Σοῦ ἔφερα τὰ μάτια σου. Τὰ ἴδρασεα ἔς τὴν λίμνην. Τὰ εἶδα κ' ἔλαμπαν ἐκεῖ μέσ' τὰ βαθεῖα νερά τῆς. Πάρε τα' πίσω. Βλέπουνε καλλίτερον ἀπὸ πρώτα. Πάρε τα κ' ἔλα νὰ ἴδῃς τὰ δύο λουλουδάκια ποῦ ἄπλωσες τὰ χέρια σου νὰ μοῦ τὰ ξεριζώσῃς.

Εἰς τὸ πηγᾶδι τῆς ζωῆς ὁ Χάρος τὴν ἐπῆγε· ἐσκυψε μέσα νὰ ἴδῃ κ' εἶδε τὰ δύο ἀνθία, κ' εἶδε καθέν' ἀπὸ τὰ δύο τί μοῖρα τὸ προσμένει. Τιμῆ, ἀγάπη καὶ χαρὰ ἐπρώσμενε τὸ ἕνα, καὶ τ' ἄλλο τὸ ἐπρώσμενε ἡ συμφορὰ κ' ἡ πίκρα. Θέλημα εἶναι τοῦ Θεοῦ ἡ μοῖρα κάθε ἄνθου. —Πὲ τίνος εἶναι ἡ γαρῆ, ἡ πίκρα τίνος, Χάρε; —Δὲν ἠμπορῶ νὰ σοῦ τὸ πῶ. Μόνον αὐτὸ σοῦ λέγω: εἶν' τοῦ παιδιοῦ σου ἡ ζωῆ ἂν ἀπ' αὐτὰ τ' ἀνθία, κ' ἂν ἀπ' τὰ δύο ριζικά ἡ μοῖρα τοῦ παιδιοῦ σου. —Πέ μου, ὦ Χάρε, ἀπ' τὰ δύο ποῖδ' εἶναι τὸ παιδί μου; Ἄν εἶν' ἡ μοῖρα ἡ κακὴ ὀδική του, πάρε μού το, πάρ' τὸ μαζὶ σου μακρὰ εἰς τοῦ Θεοῦ τὸν κήπον.

Καὶ ἔπεσε ἔς τὰ γόνατα κ' ἐσταύρωσε τὰ χέρια. —Τὰ τόσα μου τὰ δάκρυα, τὰ τόσα παρακάλια συγγέροσέ μου τα, Θεε, καὶ κάμε ὅπως θέλεις, γιατί εἶναι πάντοτε σωστὸν, Θεε, τὸ θέλημά σου, κ' ἂν νὰ τ' ἀλλάξῃς σὲ ζητῶ, Θεέ μου, μὴ μ' ἀκούσῃς, μὴ μὲ ἀκούσῃς!... Κ' ἐσκυψε τὸ μέτωπον ἔς τὸ χῶμα.

Κ' ὁ Χάρος ἀνεχώρησε μαζῇ μὲ τὸ παιδί τῆς. Ἦ τὸν τόπο πᾶν τὸν μακρὸνον ποῦ γυρισμὸν δὲν ἔχει. Νοέμβριος, 1877. Δ. Β. α.

Ὁ Βύρων εἶχε κύνκ, Ῥοτσβαῖν καλούμενον, πρὸς ὃν μεγίστην ἠσθάνετο ἀγάπην καὶ εἰς ὃν

θάνοντα ἀνήγειρε μνημειὸν ἐπιγράφας τάδε: Ὁ λίθος οὗτος καλύπτει τὰ λείψανα φίλου ἕνα μόνον ἐγνωρίσα καὶ οὗτος κεῖται ἐνταῦθα.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ;

Ἐπάρχει γενεά τις μεμψιμοιρῶν φυσιοδιφῶν καὶ ἐπιστημόνων, ἰσχυριζομένων ὅτι τῆς φύσεως αἱ δυνάμεις ἐξαντλοῦνται καθ' ἑκάστην ὅτι οἱ ἄνδρες δὲν γεννῶνται εὐρωστοὶ ὅπως πρὶν, αἱ γυναῖκες εἰσιν ἥττον ὠραῖαι, τὰ ἄνθη ἔχουσιν ἀσθενεστέρην ὀσμὴν, οἱ καρποὶ κτωτέρων γεῦσιν καὶ αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων τὸ θάλλπος ἐπαίσθητῶς ἐλαττοῦται.

Ἄν ἡ παρακμὴ αὕτη περιωρίζετο εἰς μόνον τὸν ὕλικόν κόσμον, τὸ κακὸν ἤθελεν εἶναι ἴσως ὑποφερτόν. Δυστυχῶς ὁμως μετὰ τοὺς μεμψιμοίρους φυσιοδίφας ἐμφανίζονται οὐχ ἥττον μεμψιμοίροι φιλόσοφοι, προθύμως ἀποδεικνύοντες ὅτι τοῦ πνεύματος ἡ κατάπτωσης εἶναι ἔτι μείζων ἢ τῆς σαρκῆς, αἱ δὲ σήμερον μητέρες ἔπαυσαν γεννῶσαι οὐ μόνον Ἡρακλεῖς καὶ Ἐλένας κατὰ τὴν βῶμην καὶ τὸ κάλλος, ἀλλὰ καὶ Ὀμήρους, Σωκράτας καὶ Φειδίας. Τινὲς δὲ τούτων, καὶ περαιτέρω προβαίνοντες, διατείνονται ὅτι μετὰ τῆς μεγαλοφυΐας συνεξηντλήθη καὶ ἡ καλαισθησία, ὥστε τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων σεβόμεθα μὲν καὶ θαυμάζομεν καθ' ἑξῆς καὶ κατὰ παράδοσιν, ἀλλ' ἀδυνατοῦμεν νὰ εὐρωμεν ἐν αὐτοῖς τὴν ἡδονὴν ἐκείνην, πρὸς ἣν ἀπαιτοῦνται λεπτότεραι αἰσθήσεις καὶ θερμότερα καρδίαι.

Ἄλλ' ἐὰν καὶ ἡ τελευταία αὕτη ὑπόθεσις ἀληθεύει, τότε οὐ μόνον Ὀμήρους καὶ Φειδίας ἀλλὰ καὶ Λογγίνους ἢ Ἀριστάρχους πρέπει ν' ἀπελιπισθῶμεν ὅτι θέλομεν ἰδεῖ ποτὲ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς δὲ τὴν θέσιν τῆς θυγατρὸς τῆς Αἴδας ἐνεθρονίσθη δριστικῶς ἡ Καλὴ Ἐλένη τοῦ Ὀμφεμάχου καὶ αἱ ταῦτη ἕμοιαι ἠρώιδες τῆς παρακμῆς.

Πρὶν ὁμως ἀποφασίσωμεν νὰ θρηνησωμεν ὡς ἀνεπιστρεπτὴ ἀποπτῶσαν ἐκ τῆς οἰκουμένης τὴν φιλοκαλίαν καλὸν εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν τί εἶναι αὕτη κατὰ τὴν γνώμην τῶν τόσω ἐπιδεικτικῶς ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ αὐτῆς πενθοῦντων.

Κατὰ τὸν Σταγειρίτην ἡ δυνάμενος νὰ δώσῃ ἀκριβῆ πρᾶγματός τινος δρισμὸν πρέπει νὰ θεωρηθῆται ὡς αὐτόχρημα Θεός· τὸ δὲ νὰ ἦναι ἀπλῶς θεὸς δὲν ἀρκεῖ, φαίνεται, πρὸς τούτο, καὶ παράδειγμα ἔστω ὁ θεὸς Πλάτων, ὁ πειραθεὶς νὰ δρίσῃ τί εἶναι ἄνθρωπος καὶ συγγίσις αὐτὸν πρὸς μαθηθέντα ἀλεκτρυόνα, καὶ οἱ σήμερον φυσιολόγοι, οἱ τσοαύτας συσσωρεύσαντες περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος βλασφημίαις, ὥστε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καλοπράγμων (Bonnechose) ἠναγκάσθη ν' ἀφορίσῃ αὐτοὺς ἐν πληθούσῃ γερούσιᾳ.

Ἐκ τούτου πολὺ φοβόμεθα ὅτι ἀνεπίληπτός τις δρισμὸς τῆς Φιλοκαλίας ἔσται ἡμῖν δυσεύρετος. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀ-

ρισμῶν τούτων εἶναι μέγας καὶ ὁ ὄγκος τῶν δρισάντων πολὺς. Ἀλλὰ καθὼς, κατὰ τοὺς ἠθολόγους, ἡ πληθὺς τῶν νόμων εἶναι ἀσφαλὲς τεκμήριον τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν, οὕτω, νομίζω, καὶ τῶν δρισμῶν ἡ ἀφθονία οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει ἢ τὴν ἀσάφειαν τῶν ἰδεῶν.

Ὅπως δὲ ποτε, ἀναγκαζόμενοι νὰ παραθέσωμεν τινὰς τῶν δρισμῶν τούτων, θέλομεν προτιμήσει τοὺς τῶν Γάλλων, οὐχὶ κυρίως ὡς κατεχόντων σήμερον τὴν δάφνην τῆς καλαισθησίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς τῶν μόνων ὄπωσόν καταληπτῶν ἐνῶ οἱ τῶν Γερμανῶν, βαθεῖς ὄντες ὡς ἀρτεσιανὰ φρέατα, ἀπαιτοῦσι τὴν εἰς τοὺς ἐρεβώδεις αὐτῶν μυχοὺς κατάβασιν μετ' ἐξαιρετικῆς τινος παρασκευῆς φώτων καὶ λαμπάδων, ἧς ἀμοιροῦμεν.

Ἡ φιλοκαλία, κατὰ τὸν Μοντέσιον, συνίσταται εἰς τὸ διακρίνειν μετ' ὀξυδερκείας καὶ ἐτοιμότητος τὸν βαθμὸν τῆς ἡδονῆς, ἣν ἕκαστος ἀντικείμενον δύναται νὰ παράσχῃ τοῖς ἀνθρώποις.»

Ἄλλ' ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τοῦ Πνεύματος τῶν Νόμων φαίνεται συγγέων ἐνταῦθα τὴν εὐφυΐαν μετὰ τῆς φιλοκαλίας. Ἔργον τῷ ὄντι τῆς πρώτης εἶναι τὸ ν' ἀνευρίσκῃ καὶ μεταχειρίζεται προσηκόντως τὸ δυνάμενον νὰ προξενήσῃ ἡδονὴν, ἐνῶ ἡ δευτέρα περιορίζεται εἰς τὸ ἐξελείφειν καὶ λεαίνειν πᾶν ἴχνος τραχύτητος καὶ ἀνωμαλίας, ἔχουσα πρὸς τὴν εὐφυΐαν ὅπως ἡ χάρις πρὸς τὴν καλλονὴν.

Ὁ Βολταῖρος ὀνομάζει φιλοκαλίαν «τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθάνεσθαι τὸ καλὸν καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ἐν πάσαις ταῖς τέχναις.» Ἐκαστος ὁμως ἐννοεῖ ὅτι ὁ δρισμὸς οὗτος, περιοριζόμενος εἰς μόνον τὸ αἶσθημα, εἶναι μονομερῆς, ἀφοῦ πλὴν τούτου ἡ φιλοκαλία ἀπαιτεῖ καὶ τὴν γνώσιν, τὴν φωτίζουσαν καὶ δικαιολογοῦσαν τὰς κρίσεις αὐτῆς.

Ὁ δὲ Ἀλεμβέρτος, θετικῶς ὡς ἄνθρωπος καὶ γεωμέτρης, ἀφίνει κατὰ μέρος τὸ αἶσθημα καὶ ὀνομάζει φιλοκαλίαν «τὴν δύναμιν τοῦ διακρίνειν ἐν παντὶ ἔργῳ τὰς ιδιότητας δι' ὧν πρέπει ν' ἀρέσῃ.» Ὁ δρισμὸς οὗτος εἶναι πάντων ὁ ἐλλιπέστατος· διότι καθ' ἑκάστην ἀπαντῶμεν σοφοὺς ἀνθρώπους, κατόχους τῶν κανόνων τῆς αἰσθητικῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἱκανοτάτους νὰ διακρίνωσιν ἐν ποιήματι ἢ ἐν εἰκόνι πᾶσαν ἀρετὴν καὶ πᾶν πλημμέλημα, ἀλλ' ἐν τούτοις οὐδὲν αἰσθανομένου, καθότι τὸ ἐπίστασθαι διαφέρει τοῦ αἰσθάνεσθαι.

Κατὰ δὲ τὸν Le Batteux ἡ φιλοκαλία εἶναι «φυσικὴ τις εὐαισθησία ἐντελῶς ἀνεξάρτητος τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης.» Ἄλλ' οἱ ἀποδεχόμενοι τὸν τοιοῦτον δρισμὸν πρέπει καὶ νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι οἱ σκοτεινότεροι αἰῶνες καὶ αἱ σκυθικώτεροι τῶν φυλῶν δύνανται νὰ διαγωνισθῶσι περὶ φιλοκαλίας πρὸς τοὺς ἐπὶ Περικλέους